

МІСЯЦЬ СВІДОК

— 1 —

ДРУГІ ОПОВІДАНЯ.

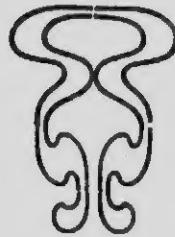
РД 3940
М5

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА
УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ
В КАНАДІ.

МІСЯЦЬ СВІДОК

— 1 —

ДРУГІ ОПОВІДАНЯ

ВІННІПЕГ, МАН.
УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА
1916

P.G. 22-41

N.F.

МІСЯЦЬ СВІДОК

Новеля.

I.

Се було в Буковинських горах, з околиці між Кач—ю і П—ю року 18... Ліси були тоді майже непроглядні, а дороги тяжкі і тут і там проводили лісами.

Одного разу їхав молоденький богослов Микола У. до своєї матері на ферії. Був се одніський син позаможної вдовиці по священику, що з нетерпливістю очікувала часу, з котрим покінчить він свої теольгічні студії, оженитися і, бути може, як що захоче се Господь Бог, стане ся панотцем в селі, в котрім прожила від смерті мужа самітна.

Віддаючись ріжним мріям про свою дитину, вона бачила його вже в довгій поважній рясі молодим панотцем, з гарною і богатою невісткою, з діточками, котрих як бабуня безграично любила і дозирала. Знов іншим разом показувала їй уяву його парохом протоєреєм з червоним поясом. Бачила, як їздив червоним повозом, дорогими кіньми, приймав тут і там навіть самого владику в себе, і як тішився у всіх і всюди щирою симпатією і поважанем. В його комнатах блістіло заможністю, пишались по стінах, помості і диванах прекрасні чистої

вовни домашнього виробу килими. Напримір килими у взорах, як їх тутешні околиці називають, і знов другі модні — в рожах: червоних, рожевих і синих. А все дарунки і належності парохіянь, котрі його її Миколку, на руках носили, і як то кажуть, вже з замолоду за свого будучого пароха і батька уважали.

Отсє все її Миколка, що побіч того що був найліпшою дитиною в світі, показував з себе на будуче і добрим господарем. Як прибуває на ферії до дому, почавши від наймолодших літ, помагає і доглядає їй все в господарстві. В неї служби крім одної підстаркуватої штигулькаючої жінки нема, тож поза хатою треба комусь господарства доглядати. Особливо під час сіножати становить він її праву руку. Вона і цього року виждає його з нетерпливістю, як і що літа в сій порі. Вже аж привиджує ся він її. Вже десь і вусики кинули ся йому над молодими губенятами, думає вона собі; він же вже на другім році богословія. Вже десь і про моладеньку дівчину любку мріяло його серце, про женячку — хоч до того йому ще час. Все те мусить вже бути в її Миколки, а вона його не має коло себе, не бачила так довго. Не бачила ні її очиці молоді, що нагадують так батька, ні пестиги його не може, як се мамине серце бажає. Все ще треба ждати і числити ся з тижнями, з днями і ночами, все ще треба вдоволити ся листами від нього; своїми мріями, споминами, все ще далеко він від неї, вона мусить ждати. Але врешті не довго має вона чекати, ще кілька тижнів, кільканайцять день. I

уплинуло і зменшило ся врешті і їх до того, що вже лиш день два і він надіде. Та нехай вже. Вже вона жде, віждає його. Так як передвічно ря вийхав він з Ч., як вчера перестів вже на яку наймену фіру, бо своїх коштів вона вже від смрти свого напотця не тримає, по чого висловити не може — треба пайм ючими трати.

Тим то вона жде — а він їде,

І справді він, Миколка, їде.

Вибравшись остаточно, з Ч. ког твоївогічної митрополії, закуливши для матери і для себе се і те, прибравшись в дорогу святою мов на торжество, молодий щасливий, іспанче на волю випущений штах, сів на мужинську фіру із стації і їде.

Материні думки при цим, . Його діточі при ний.

Вже від рані їде він; але донерва від трьох годин спочиває його око на горах, скаж . і лісах і він чує ся в своїй батьківщині, хоч до дому ще далеко. А яке новітре обнимає і пестить молоду грудь, гладить його шоки, — чиста рожіш! і він чує ся невимовно щасливий; і то сміє ся його душа, то плаче! Він їде врешті до дому, він щасливий! Вирвав ся остаточно з-за тих му-рів, хоча иниші, славні з своєї краси, все ж таки його держали мов вязня і позбавляли тут і там особистої свободи.

„Ідьте скоріше, бадьо Георгі!” просить він чоловіка, що згодив ся від стації довезти його своїми здоровими, міцними гуцульськими кіньми аж до дому до матері. „А хибаж я не їду? питає згорблений на козлі господар-фірман, ссе

свою люльку і від часу до часу кляпаючи з легка свої грубі майже круглі гуцули-коні. „Я іду”.

Говорили зразу живо і балакали, а далі оден по другім вмовкли. „Зробіть місце коло себе, бадіко...” обізвав ся десь як сонце клонилося до заходу богослов. „Скучно мені з заду за вами сидіти. Так коло вас буду дивити ся на коні, і не так поволи буде час сходити. Не знати на котру будемо в дома. Мабуть самою пізною, глубокою ночею”.

Хлоп здвигав плечима. „Десь поза північ”, відповів похмуро. „Дорога тяжка...як самі бачите, камениста, оден кінь згубив підкову, підбив ногу і скорше я не можу їхати”.

На ті слова Микола витягнув свій годинник, а був се гарний, пишний золотий годинник, що остав ся йому по смерти батька, на зовсім такім же грубім ланцюху... і він поглянув на нього. Дивив ся на нього, неначе не довижував добре, хоча в нього очі молоді і добрі, але остаточно переконав ся, що годинник показує справді саме три чверти години на першу.

„А се що? — кликнув з зачудованем більше до себе, чим до чоловіка — він стойть?” — і почав наново приглядати ся годинникови. „Я ж накрутів його!” звернув ся до мужика, що сидів спокійно, байдужно без зрозуміння механізму годинника, та за те, мов загіпнотизований пишнотою золота, витрішаючи ся непорушно на годинник в руках молодого чоловіка. „Я пам'ятаю добре, що я накрутів його нині зранку, заки виїхав. Отже не пора була йому ставати. Хиба аж завтра рано або в полузднє. А він ось,

став на три чверти на першу майже 5 — 6 годин
скорше, чим повинен. Чудно!"

„Саме на час, як будемо вже недалеко ва-
шого села паничу", обізвав ся мужик, і сказав-
ши се, замовк, хляпнув знов батогом по хреб-
тах коней, а за хвилину поглянув знов на годин-
ник, котрий лежав ще в руках молодого хло-
пця, саме в тій хвили коли Микола, поглянув-
ши ще раз на нього, замкнув його і запихав
до кишені.

„Паничу!" запитав.

„Що там бадьо?"

„Покажіть мені сей ваш годинник".

Микола показав.

„Дайте в руки".

Микола дав.

„Добре важить" сказав коротко.

„Се чисте золото, бадьо".

„Чисте золото", повторив мужик, поважив
ще раз задумчivo годинник, вдивляючи ся при
тім на молодого чоловіка, мов заслухуючись
при тім в що і віддав назад годинник.

„Богато коштує?" — Спитав.

„Не знаю докладно. Унаслідив по батько-
ви".

„Але прецінь, що може вартувати такий го-
динник"?

„З ланцюхом зі сто двадцять гульденів... а
може і більше; не знаю".

Мужик більше не питав.

Вмовкши оттак оба, вони йдуть знов далі,
не промовляючи оден до одного ні слова.

Мужик згорбившись як передше, висадив

плечі одягнені в киптар, обернений на верх, волосем ніби могучу силу яку, спозираючи лише від часу задумчivo і допитливо з під густих чорних як вуголь брів на молодого богослова.

Лице в нього було обросле густою бородою, а по плечах товклисісь під час їзди густі і чорні ґучері.

Микола їде і роззирає ся.

Так пишно, чудово їдеться отсею околицею; зелень ліса, куди око не гляне; скелі, що підносяться ся мов стіни тут і там перед очима рівно в гору, або знов камінь. Се велитні, що висаджались в гори і ніби туй, туй, зваляться з гори, роздавлять переїзших на прах. Все те займає молоденького богослова, цікавить, і він не дізнає нудьги.

Нараз чоловік здержує коні.

„Чому хочете ставати?” питает Микола.

„Вже час попасті трохи коні”, відповів той. „Незадовго почнеться тяжка дорога під гору в ліс, тож треба щоб трохи відпочали!” І з тими словами здержує коні цілковито і они стають. Господар кидає коням під ноги сіно, відтак витягає десь з глубини воза вузлик з мамалигою і бриндзею — і починається відпочинок.

Микола також не був від того, щоб не перекусити де що. Їзда на простім возі, по каміністій дорозі, свіже повітре і здоровле викликали в нім здоровий і добрий апетит. Розпакував свій звиток і попоївші добре зліз з фіри, ляг на зелену мураву недалеко берега ріки Молдави, що плила попри дорогу, і закутивши

папіроску, задивляв ся на пишну, гучливу гірську ріку, що понабираючи в бігу потоки, змоглася і сунулась тепер маєстично, а заразом живо голосно вперед.

Мило йому так і добре, і заглубляє ся він в погляді на воду, що від недалекого ліса набрала ся неначе зеленої барви і здавала ся якоюсь бездомною.

З одної сторони берега, тої, що притикає до ліса, розросла ся місцями густа буйна лозина і ніби заповідає обіч себе глубину.

Микола дивить ся і мірить глубінь води очима, але через зеленявшу її барву, що мерехтить йому перед очима не є певний чи глубока вона, нараз обзыває ся:

„Бадьо Георгій, а глубока тепер отся ріка?”

„Та як видите”, відзиває ся мужик ляко-нічно.

„Місцями вона здає ся глубша, але ось коло берега здає ся не дуже то... каже Микола.

„Має вона і глубокі місця, особливо туди, де лозина поростає. З лиця вона здає ся ніби спокійна, ніби свою силу в собі зачиняє, але по-пробуйте її лиш перейти, то гай, гай як потягне Вас бульбона в безодню!”

„Я б мав охоту скупати ся заки поїдемо даліше”, сказав і оглянув ся навколо молодий хлопець.

Сонце вже поспійні проміні сковало за верхи, і ніби лиш золотавий фон лишив ся на заході, де воно зникло.

„Купайте ся здорові!” сказав мужик, і по його лиці промайнув вираз нетерпеливості.

Відтак звязавши свій клунок з останками їди, встав і звертаючись до коней додав: „Але не гайтесь! я лиш коні напою, і рушаємо далі. Я б рад ще за днини дістати ся до ліса, щоб ще перед північю виїхати з нього. Лісна дорога... довга. Сказавши се чоловік витягнув з високого череса капшук і люльку і почав поволі її набивати. Набивши приступив до молодого богослова, що саме допалював другу папіроску.

„Дайте трохи вогню, паничу — обізвав ся”, най запалю собі люльку. Ви йдіть купайте ся, я за той час викурю, а заки Ви вилізете з води, я напою і запряжу коні і поїдем далі”.

„Добре” відповів Микола, і впослідне глянув допитливим поглядом на шумливу воду.

Пишна вона була і приманчива отся гірська вода під лісом, — і в мить перебігло око молодого хлопця по ріці за відповідним місцем до купання.

На одну хвилину здержало ся на поверхні недалеко лоз. Щось неначе манило його покупати ся там, неначе формулувалось в бажане віддати ся тій воді, мов притягаючій силі-потузі. Але лиш через одну одніску хвилину. В слідуючій вже стрясло ним якимсь жахом, і він звернув ся до чоловіка, що мов вижидав чого та, не рухаючись ні на волосок і дивився допитливо на нього.

„Не буду вже нині купати ся” сказав відтак. А далі, як би за внутрішним наказом, виняв з кишені годинник, поглядів якийсь час задумчivo на нього і врешті обізвав ся; „Зараз пів

до осьмої; трохи пізно, щоб ще лізти в гірську воду. — Не гадаєте?"

„Як хочете", відповів чоловік рівнодушно, і все ще не рухався з місця, не спускаючи ока з годинника, ба навіть нахилив ся Миколі по над плечі, щоб поглянути лішче на золоте чудо.

Нараз спитав: „почім пізнаєте Ви час на зегарку паничу?" Той підняв на чоловіка очі і усміхнувся весело. „Як хочете то пождіть на хвильку-две навчу вас розуміти ся на годиннику. „Чому ні?" обізвався мужик, і по його грубій лиції перебігло щось мов світло вдоволяюче." Як Ваша ласка — додав, то навчіть. Але говоріть помалу і показуйте по кілька раз добре, щоб заіхавши до дому я все те не забув. Молодий богослов як перше усміхнувся. „Не журіть ся", відповів не оглядаючи ся за ним „я Вас так навчу, що через ціле жите запамятаєте. Станьте тут коло мене і вважайте добре".

„Добре" відповів з поважанням але заразом зворушенням послушенством мужик, і став близько плечий свого молодого вчителя.

„Отже так: то кружелці — розпочав Микола своє толковання вказуючи пальцем на кружево чисел на годиннику — „Ви се бачите?"

„Бачу" почув ся грубий мов басова струна але глухий, інанче дрожачий голос зі сторони чоловіка.

„А отсій дві стрілки — бачите?" питав далі Микола, вказуючи знов сим разом вже на стрілки годинника.

„Бачу".

„Одна довша, а одна коротша. Уважайте,

бачите?"

„Бачу".

„Тепер уважайте". І по тих словах поглянув Микола поважно, допитливо на свого надгодинником низько похиленого ученика. В тій хвилі підняв той свої очі на молодого чоловіка, їх погляди стрінули ся і Микола перелякався тих очей. Ніколи в житю не бачив він такої страшної жадоби як в цій хвилі в очах свого ученика.

„Бадьо Георгі!" кликнув з переляканим зачудованем.

Мужик сполохав ся. Чи синих щиріх очей молодого хлопця? Не відповідаючи словом на поклик богослова, він схилив на ново пелехату голову над годинником на долоні хлопця і глядів. „Далі"... говорив важко віддихаючи, мов баров ся з невидимою силою, мовчки і витріщав ся як перше на годинник.

Микола знов почав. Стояв і толкував виразно, щиро і понятно, рівним, ясним голосом, як толкується малим, розумним дітям, о котрих знаємо, що вони нас добре розуміють, а мужик глядів мовчки і слухав. Слухав неначе всім єстеством своїм не обзываючись ні на словечко. Нараз підняв Микола руку з годинником в гору.

„Куди дивите ся Ви чоловіче?" спитав зачудований . „Ви не дивите ся на самий годинник, але на спід його верхної покривочки!"

І справді. Мужика очі були мов гіпнозою приковані до отвореного золотого вершка годинника, котрого спідна сторона **з чистого золота**.

лота аж сяла, і на якийсь час прикувала до себе очі мужика.

Мужик мов на лихім зловлений, витріцався перелякано на молодого чоловіка, а відтак почухавшись за вухом говорив змішаним голосом: вже буду дивити ся, паничу, куди кажете іуважати. Якось загадав ся, і задивив ся вместо на кружево — на спід покривки годинника. Але бо і не дивуйте ся! вона така красна та дорога, що хоч би і не хотів, вонд сама за очі хапає. Я все памятаю що Ви казали. Микола усміхнувся.

Відтак, потолкувавши ще якийсь час чоловікови по раз третій, як пізнавати цілі години, далі половини і чвертки, Микола врешті скінчив.

Скінчивши, замкнув годинник і подержав його ще якийсь час в руках. Мужик ще стояв перед ним, і дивив ся на нього з під густих чорних брів неспокійно і блискучими очима — моячав мов занімів.

Через незначну майже хвилину, мовчали так оба, дивили ся обопільно на себе. Микола ясно, поважно, а мужик неспокійно і нерішучо.

Та тут обізвав ся Микола перший. Скажіть мені тепер, чоловіче, по чім піznати, коли годинник показує цілу годину?

Мужик подумав трохи, почухрав ся, а відтак задивиши ся рівно на молодого хлопця перед собою відповів: „Як мала стрілка на нумері девятім, а велика на дванадцятім, тоді є рівно девята година”.

„А коли є пів до третої?” питав далі Ми-

кола.

Мужик подумав хвилину як перше і відказав: „Як мала стрілка показує на трету, а велика на шесту, тоді є рівно пів до третої”.

„Добре,” — відповів з вдоволеною повагою Микола і спитав далі.

„А коли є три чверти на першу?”

Мужик як передше, подумав хвилину, а нараз мов на внутрішній наказ спитав.

„Коли? по днині чи по півночи?” І спитавши ся пождав. Та в місто відповіди, розрего-тав ся Микола на все горло, сердечно. Одначе побачивши змішане обличе мужика перед собою, і здергуючи в собі сміх на дальнє кликнув. „Все одно. по днині чи по півночи! ал: по чім пізнаєте се на годиннику?”

Мужик знов надумав ся хвилину — відтак видививши ся на Миколу відповів: „Як мала стрілка стане на нумері першім, а велика на нумері девятім, буде три чверти на першу!”

„Добре відповів Микола вдоволено, і поклопавши мужика з широю усмішкою по плечах, всунув годинник до кишені своєї камізельки і додав весело: „А тепер бадьо Георгі, запрягай-те і— гайда, вію! — Моя мама десь вже ладить скубе з наймичкою курята, а ми ще над Молдавою”.

„Зараз лишимо і Молдаву”, відповів поспішно мужик і згорбивши свою велику могутнусть позбирав послідні клапті сіна з під кіньських копит, наложив на голову кантори, позачіпляв посторонки до орчиків, сів на фіру

враз з Миколою і поїхали дальше.

Ідуть оба мовчки.

Оден з думками про матір далеко в горах; про місто, що оставил за собою, товаришів і молоденці у Аглай, дочку Румуна протоєрея, котру пізнав тому два місяці назад, і котра припала йому до вподоби так, що аж поезію зложив для неї. Як раз перед своїм відїздом, стрінув її ще в резіденційнім парку, поздоровив, уклонивсь їй, а відтак вернувшись до дому, того таки вечера написав вірш. Вона переходила коло нього з своєю матір'ю, поважною, доброї туші дамою, котрої велика брошка з червоних коралів остала ся йому досі в памяті. А вона, Аглай, йшла скромненько поруч неї і сгрінувшись з його очима, засоромила ся до того, що горяча полумінь облила її лицо геть аж під волосе.

Він сам не зінав ще тоді, що також змішається побачивши її несподівано. Не зінав і не сподівався сего по собі. Доперва гізнейше пізнав що се таке. Зінав і зрозумів, що вона припала йому до серця і, як відчував він, чи навіть не на завше! Коби хоч раз ще такого щастя дожити! побачити ся і відчути враз, що одно одному припадає до душі, зливає ся в одно.

А все одна та хвиля зродила се, як поздоровляли ся, поглянули собі в очі. Він лиш низенько, повагою уклонив ся, і вона подякувала. А однак! ся одна дрібна хвилина називала ся щастє.

..... Над вечір, як парк був

опорожнений, і він пішов туди ніби перейти ся, йому до мрії вже від дитинства склонна вдача, подиктувала йому поезію, котру колись викінчила він найкраще і пішло її. Пішли з дому матері своєї, з поміж смерек і гірської краси яку вона в долах вихована, ніжна, біленька ще не знала.

Дошли до леса, густого, смеркового, а дошли стали. Озирнулись за собою.

Вони знаходилися на верху гори перед лісом, мов перед темним світом губокого мовчання. За ними осталася дорога біла, нерівна і пуста. Мов великан-змій вила ся вона притулюючи ся то до гор то до ріки Молдави, а все одна-кова, пуста і біла і для подорожників приманчива.

„Тепер з Богом і ліс!” обізвав ся нараз музик і поглянув допитливо на молодого чоловіка.

Сей, вмісто сидіти, на добре випакованім возі — скочив живо з фіри, і пустив ся йти лісом піхотою.

„Чого злізлисте з фіри паничу?” Спитав нетерпеливо мужик.

„Бо хочу лісом п'ютою йти!” відповів ве-
село Микола.

„Як так, то хиба аж ранком приїдемо до дому!” кликнув неприязно мужик.

„То приїдемо ранком бадю. Тепер маємо місяць повний, і мені хочеться в такій ночі йти лісом пішки. Сеж чудово! Може побачу яке чудо... то і чому не побачити?”

„Буде нам обом чудо... як нападуть нас де які розбійники” закинув исприхильним тоном мужик.

Микола розсміяв ся. „Незнати що в нас обох знайдуть!” докинув весело, і ступив рівно і близько коло фіри, що сунулась лиш поводи лісовою дорогою вперед.

„То байка що знайдуть а важийше, що з нами зроблять.”

„Убить, бадю, що найгірше!” відповів все весело Микола — а більше негодні хочби і що зробити. Всі ми в руках божих як оден”.

„Та... всі”... відказав мужик неохочо, — і поглянув з під брів на золотий ланцюх у хлопця на груди, і вслід по тім на місце на груди, де ховав ся за семинарською одяжкою золотий годинник

„А он, у Вас зегарок!” кинув ніби з нехотя, і хляпнув батогом коней по хребті.

„Ta відтак. Я не боюсь.” — Обізвав ся знов Микола. „Гадаєте, я такий слабий? Нехай лиш собі хто зі мною зачепить. Мої кулаки молоді і здорові!” — I оказавши се він помахав обома пястуками в глубину темного ліса, а зараз затим сягнув за годинником.

„Як довго, гадаєте, будемо їхати лісом?” — Спитав звертаючи ся до мовчаливого мужика, що сидів згорбивши ся на фірі, та пригадуючи тою позицією і виверненим чорним на верх киптарем на великанських, згорблених та великих, волохатих павуків.

„Як від коней”... Відповів той. „Можна дві, можна і три години їхати. Отся дорога найліп-

ша, то я нею волію їхати, хоч іноді мені страшно переїзджати самому ночею ліс."

„Ліс чудовий!..." Кинув більше до себе молодий хлопець і з тим розімкнув свій годинник, запалив сірник і поглянув на нього.

„Котра?" спитав мужик, і спинив блискучі очі вії з жадібним виразом на годиннику, в руках молодого хлопця.

„Десята".

„А коли будете накручувати зегарок?" Спитав мужик, що неначе любкою перенявся годинником і його ходом.

Микола поглянув на мужика здивовано, а відтак сказав протяжно: Ко-ли?

„А-як же; коли?" повторив мужик.

Микола надумався, а відтак неначе застановляючись над чим то і дальше, говорив задумливо:

„Віїздаючи нині рано я накрутів його, отже, як казав, мав би накрутити його знов аж завтра ранком. Але він, Бог знає чому, став мені на три чверти на першу вполовднє. Я накрутів його наново, то тепер припадало б накрутити його завтра в полуднє знов, в той сам час..."

„В три чверти на першу?" Спитав мужик нараз поспішно.

„Так".

„О пів ночі?" Спитав мужик неначе йому підсунув хтось те слово на язик.

Микола розсміявся і замовк.

„Нії бадіко, В ясний день... і ще до того і в хаті моєї матери; як що не схочеться мені вчити се в іншу пору. Але байка". І засвистав-

ши весело якусь там пісеньку. Микола пустився дальше лісною дорогою, перед фірою.

Поволи їхав мужик за ним не спускаючи стрункої молодої постаті з очей... та за те хоч і бачив її перед собою, думав заєдно про чудовий, дорогий золотий годинник, що знаходився у молодого чоловіка на грудях. Від хвилі як побачив він той годинник, особливо внутрішну сторону його зверхної покривочки, від хвилі, як діткнув ся він золота, держав його в своїй руці з ним неначе що зайшло. Мати, посідати той годинник... дотикати ся його... дивити ся на його, видавало ся йому нараз таким щастем, що йому від того уявленя неначе душу розяснило.

Але як дістати годинника, здобути його?

Молодий піл прецінь не дасть його.

Красти він його також не викраде, бо — і як-же ж? Від обрати?

Буде боронити ся. Прийде до бійки, ще всадить за напад до криміналу, сором, кара, і Бог зна що інше.

Не йде. Але годинник він мусить мати. Будь що будь а мусить. Він се відчуває так виразно, неначеб ѹому се хтось виразно голосно сказав. І висадивши свої величезні плечі неначе ще більше на верх... він потонув в думках над способом, яким би добути упрагнене золото в свої руки...

А Микола йде лісом, і неначе чим раз глубше в більшу темінь потопає.

Дивний світ, оттакий смерковий ліс в ночі. Перед ним вузка дорога ніби туманна, біла

стежка, а високо над ним появляє ся місяць. Великий, пишний, розкішний, просто, осліплюючий і жде. І здає ся молодому чоловікови, що бачить він його — раз перед собою, крізь гильля, другий раз над собою — а по разови не бачить його цілком, хиба червоніє ся щось... здалека між деревиною.

Так чудно йдеть ся nocheю лісом... так глухо відзивається ся далеконосно гуркіт колес, тупіт коней. Так лячно — а заразом... так величаво... страшно і тихо.

Але йому не лячно... Навіть смереки не шумлять а мовчать... лиш тупіт коней чути виразно. На горі під небосхилом миготять і зорі. Тут і там він добачає крізь гилле.

Нараз йому хочеть ся оживити нічну лісову тишину своїм голосом і він гукнув на церковну ноту: „Господи помилуй!”.. „Господи помилуй!” перебігло лісом а відтак сковало ся...

Мужик здержал коні.

„Паничу!” Кликнув заляканим, зворушуючим голосом.. „Паничу, мовчіть!”

Микола спинив ся на хвилю; далі завернув ся і приступивши близько до фіри — спитав: „Чому? Неспівати? Прецінь веселійше, як йти мовчки. Не збирає на сон.”

„Вам незбирає ся — але мені, що встав сьогодня як лиш зазоріло збирає ся” відповів мужик, і ні з сього ні з того тріснув голосно з батога.

„Але чому маю я неспівати лісом, як вам хочеть ся спати ”

спитав Микола, вже подражнений мужицькою грубістю...

„Бо моглибисте на нас викликати розбійників або злодіїв.”

— І справді. — Не минуло ще хвилі, як нараз гукнув відкись вистріл, і пішов лісом, ніби відстрашений противною стороною від подорожніх...

„Чуєте?” Спитав мужик, і в його голосі задрожала неначе злоба.

„Чую. Може якийсь побережник...” відповів спокійним голосом молодий чоловік, і вслід за своїми словами — вхопив ся за драбину великого воза виповзнув ся на фіру і сів біля згорблена мужика.

„Чекайте”... Сказав весело, „тепер хоч засипайте хоч ні, а не буде вам лячно, відай бадьо Георгі Вам лячно, що хтось там зза пів милі від нас гукнув з панівки. — Чи не так?” І сказавши се, хлопець схилив ся щоб поглянути в лицце чоловікови. Але не додглянув. В тій хвилі сей схилив голову ще глибше над груди і не відповів.

Вмісто того шарпнув коней, тріснув їх по хребті і поїхав скорше.

Довго, довго їхали оба мовчки.

Микола без ляку з спокійною мов дитина душою, повною мрій і надій, повною чи не поетичного настрою. Його сон сеї ночі неначе обминав.

Коло нього мужик, сильна вдвоє згорблена маса. Навкруги глубока тишина, перерива на одностайним туркотом воза і тупотом кінських копит. На право і ліво блислять в моху світляки. Всюди сон і мовчане. Всюди темінь,

і святий спокій. Сам Господь здавало ся приляг до землі і спочивав:

Нараз, рухає ся тяжка маса біля Миколи, похиляє ся близько до його молодого лиця і обзыває ся грубим голосом.

„Спите врешті паничу?”

„Ні, бадьо Георгі. Я зовсім не сплю. А бо-шо? Ви гадали?....”

„Т-а-к. Я гадав...”

„Ні. Чи скоро вже виїдемо з ліса?” Спитав питомець. „Вже де-далі дві години, як їдемо самою деревиною”.

„Га?”

„Ідемо вже довго лісом”.

„Ще трохи. Ще лише якийсь час, і виїдемо зовсім. Мені самому вже навкучило, і я радби... скорш... над... ріку як... перше...”

„Вона весела, все щось своїм шумом плескотом розказує”. Ніби потішав Микола.

„А — я” відповів коротко мужик, вдарив коней як недавно і знов замовк.

З за пів години може виїхали врешті з ліса, і виїхавши під горбок, коні неначе невидимою рукою здержані, станули. Але не довго стояли.

Мужик вдарив їх наново, але звірята очевидно помучені на добре, побігли зразу живійшим трапом, а далі перейшов трап в крок, а відтак, полишені на волю, попали в цілком повільний крок.

Виїхавши з ліса вони нашли ся чи не на самім верху гори, з котрої видніла ся в долині сюди і туди вюча ся прекрасна, біла дорога, що манила з далека до себе, і до котрої саме мали

поволи зіздити...

Микола отверзений виїздом з ліса зітхнув повною грудю і поглянув мов освіжений округ себе.

Перед ним чудо.

Небо над ними, величаве, сріблистою імлою переткане неначе свята копула обняло все верхівля гор, що відбивалося темними зарисами від нього. Високо на прозорім синявім небосхилі горів великан-місяць в пишній повноті... а далі зорі, ясні мерехтячі зорі, чудо яка сила! Тут і там по верхах підносяться ся найвисші смереки під небосхил, і неначе переткані місячним сяєвом тонуть, розходяться ся в нім...

Микола дивить перед себе мов загіпнотизований красою ясної ночі, пишнотою самого місяця, і його душа віddaє ся, і ніби розходить ся в тій могутній, неописаній заразом так тонкій красі, ніби злучається ся, з прозорістю сріблистої імлі і світлом місяця! Як йому чудно на душі, а заразом як йому сумно! щось його тягне, щось його томить.

Він на хвилину схиляє голову і закриває рукою очі мов заслухує ся в оден вірш, що знає вже з давна і котрий неначе викликаний красою чарівної ночі виринає з глубини його душі і відзиває ся в памяті. Вірш німецький:

Eine stille monddurchleuchtete Nacht
bethoeret mir Herz und Sinn,
ergreift meine Seele Zauber macht,
Kaum weiss wo ich bin —

Ergreifet mich Sehnen und treibet mich
(fort,

hinaus ohne Pfad und Ziel,
als barge die schimmernde Ferne dort
der suesesten Wunder viel.

Als sollte ich wandern weithin durchs Land
im flimmernden Mondenschein,
als suesse draussen am Wegesrand
das Glueck und wartete mein...*)

Нараз стають коні.

Він сього майже не замічає в своїм мрій-
нім настрою; але грубий голос мужика отве-
режує його, потрясає:

„Спите?“ гукнув — „котра година?“

„Нї, — каже, майже переляканий голосом
візника і сягає поспішно за годником.

Витягнув... отирає його... схиляє ся і при-
дивляєсь... „здається“... каже „як непомилую
ся три чверти на першу“.

„Три чверти на першу“ — крикнув за ним
мужик, зіскакує з фіри, і одним рухом, пориває
за годинник враз з золотим ланцюхом на гру-
дях. „Давай сюди!“ — крикнув, а викрикнувши
починає обдавати молодого хлоця сильними

*) Тиха, місячна ніч засліплює мое серце
і почування, захоплює мою душу чародійною
силою, так що далі, я не знаю, де я...

Обгортає мене туга і гонить кудись, без
стежки і ціли, неначе-б осяйна далечінь хова-
ла в собі богато найсолодших див.

Неначе-б треба було мені десь далеко ман-
друвати краями серед мерехтячого місячного
світла, неначе-б десь там на краю дороги було
щастє і виждало мене...

пястуками.

„Давай сюди!” повторив роззвіреним голосом „бо убю, кину в Молдаву і жадна собака не обізве ся за тобою!”

„Господь з тобою чоловіче!” крикнув з жахом молодий хлопець, „не тягни бо вдусиш!” і обхопила його мов кольосальна змія, стягнула з фіри і валить і бє до долу. „Давай годинник!”

„Свята памятка по батькови — змилуй ся, — не гріши... ратуй...те!”

„Ще і кричиш?” загудів мужик. „Гріху я не бою ся. Мені годинника.. годинника!” сапає і з тими словами чим раз більше стискає в ребрах молодого хлопця, майже роздавляє його.

„Бери... лиш не убий!” просить і бореться „Господь покарає!”.

„Господа не бою ся”.

„Бери, не вбивай!!...”

„Не вбивай? повторив диким звуком розбійник, — щоб відтак на мене виповів? Ні. Тобі паде смерть. Мене ти не здуриш!”

Не виповім, клянусь Господу! — лише... не вбий!!” молить і боронить ся остатними силами молодий, оголомшений пястуками.

Звалений розбійником до землі, хапає ся ще як може за коліна розбійника і благає „не вискажу...”

„Не вірю! крім тебе свідків нема.” І височівши се присіла тяжка саса на грудях молодого, майже непритомного — і давить його. Великанські плечі мов в двоє побільшили ся, здрігають ся низше і вищеш.. рухають ся дов-

ший час, а відтак до останку задавляють горло...

„Не вис-ка-жу!” хроплять, зистогнюють молоді уста.

Мені свідків не треба, не рухай ся мой!”
І глубше, низше зхиляє ся маса, виростають плечі над грудьми зваленого до землі, сопе віддихаючи не людським віддихом...

„Місяць свідок...” добуває ся нараз впослідне з уст молодого без голосу до вух убійника. „Місяць...” і більше нічого — утихає...

Ще хвилина дві, не рухає ся маса з грудей молодого. Хвилину дві, клячить і прислухує ся за рухами життя в молодих грудях; але не дослухавши ся — перечікує.

Відтак піднимає ся.

Плечі вирівнали ся, убійнича рука загарбала годинник — і стоїть на рівних ногах мов вкопана.

Ще дрожить вона з напруження; ще соплять груди в місто рівного віддиху, але очі витрішили ся вже з виразом вдоволення на полиск чистого золота в місячнім світлі...

Годинник не був цілком замкнений. Не вспіла рука властителя закрити його.

Убійник нахилив ся близько і дивив ся. „Три чверти на першу...” прошептали його уста. „Три чверти на першу”. А вітак мов на внутрішний приказ підніс нараз годинник до вуха. Слухає. Годинник стояв.

Не йшов.

„Треба покрутити...” сказав до себе, і ді-

вив ся, оглядав на всі сторони дорогоцінний годинник, як до його взяти ся, хоч бачив, як робив се молодий чоловік.

„В полудне, в соняшний, ясний день бадіко”... обізвалися в нім нараз слова нещасного „в полудне, в ясний день!”

І він знов прикладає годинник до вуха.

Ні. Він не йде. Станув.

Йому ще не час було на отсю годину ста-
нути. Чому станув?

Та не застановляючись довше над тим незначним звищем, він засунув годинник за холяву, вернув скоро до коней, сів на фіру і поїхав. Раз оглянув ся за мертвим, відтак позирнув і на місяць. Той стояв все ще у всій розжареній пишноті своїй на імлисто синім небосклоні... і з поміж мерехтячих зірок глядів непорушно... Довго, довго дивив ся на нього убійник, а коли остаточно місячне світло стало його очам долягати, він згорбив ся своїм звичаєм вигідно в двоє, потяг коні батогом, завернув фіру і вернув ся назад до ліса.

Майже два роки минуло від тої ясної, місячним сяєвом перетканої ночі. Убийство молодого богослова оказалось ся без слідів, і помимо найострійших досліджень зі сторони суду, нещасливої матері і всеї громади не можливо було віднайти злочинника.

Глубоко в горах, в сусіднім селі від того, де переживала нещасна мати погиблого, переживав убійник. Газдівство в його було неаби яке, жінка добра і господарна і діточок кі-

лька. Все ведеть ся і держить ся, все розвиває
ся як Господь приказав, лих господар неначе
не той сам що давно був. Посиїв передвчас-
но і від часу до часу угинає ся, нидіє під чуд-
ним смутком. Особливо як настає час, де випли-
ває на небосхилій місяць в повни, освітлює все
верхівля гір, зазирає чи не в кожде віконце,
срібним магічним снєвом своїм — саме тоді у-
палиє "то-а, то-а" розпуха, він качаєть-
ся на постелі з боку на бік, риє пальцями в во-
лосю, і скловав ся би найрадше... Господь знає
де... „Місяць свідок”... відзиває ся в його
памяті голос убитого, „місяць свідок” і так
всюди і завше, доки не зміняє місяць чиця, не
ховає ся одною половиною за хмари.

От take з ним...

Іноді встає, сідає на край постелі, опускає голову з довгими сумними кучерями глубоко на груди і сидить, карає ся. Ні, так вгадує 'суд над собою' на суднім дни, або задумує ся до нестягами над способом, яким видасть його „Місяць свідок”. — Так, місяць його зрадить, видасть місяць! говорить, пророкує на дні його душі сумний голос і все єство його. От таке вертить ся піч за nocheю в його голові, формулює ся чим раз виразнійше, не дає спокійної хвилі, відбирає сон...

з шнурком на одній або другій галузі в лісі... Та лише гадка про жінку та діти, що добре — і невинні в страшному його грії — здержує його від закінчення в такий страшний спосіб. День як день минає йому в роботі, в журбі, кло-потах о хліб насущний — а прийде ніч, деб він спочив спокійно, набрав сили на завтрашню днінку — його сон уникає. Йому ввижається вбитий, причувають ся слова, „місяць свідок”; бачить і сам той незмінений місяць, котрого сріблисте сяєво, допроваджує його до божевілля, і він терпить пекельні, тайні муки. Вже і боронить ся, опирає ся великанській силі, що годинник продав він; і перейшов він в Бог зна чиї руки. Вже пам'ять по страшнім учинку испане на віки затерла ся — лиш він оден на всій горі мучить — карає ся місячними почами, не находить супокою...

З часом почав сивіти, підунастіти на здоровлю, з душі його сміх зник на завище, лиши ще жінка та діти, що незнануть о нічім, все, для нього однаково дбайливі, щирі, піддержують його несвідомо додають охоти до життя.

Одної такої прегарної місячної ночі, літом, неспить ся знов мужикови.

Вже пораз чи не пятнайнятий обертається він безсонно на постелі, мучить голову і душу питаннями, яким чином мігби зрадити його „місяць свідок” і не може заснути...

Врешті, щоб не збудити жінки шолопанем, обертаючись неспокійно з одної сторони на другу, він встає безшестно з постелі і йде, сі-

дає на лавку під вікном. Не можучи однак перенести місячного світла — він закриває долонями лицьо, мов ховає ся від нього — і згорбившись своїм звичаєм спустив голову в низ, і — здавало ся пробував уснути сидячи...

Недовго сидів він от так... коли чує, коло нього шестест. Переляканий підоймає голову — а перед ним стоїть його жінка.

„Ви знов не спите бадіко...” каже вона стурбована, шопотом і сідає коло нього на землю. „Знов мучить Вас якась недуга, грижа чі що там! — що Вам такого бадіко? Скажіть мені, бійте ся Бога, і буде Вам лекше. Я вже від якогось часу уважаю, що Ви від часу до часу маєте все якусь грижу. Особливо як настають отсі ясні, божі ночі, що не можете спати, кидаєте ся в постелі сідаєте”...

„Болить Вас що, бадіко? Турбуєте ся чим та нехочете щоб і я про се знала?”

Так питала, допитувала ся жінка, і старала ся заглянути йому в очі, котрі закрив долонями — а сам мовчав дишучи важко, та зітхаючи так само.

„Іди спати, жінко... а мене лиши в супокою. Зараз ляжу і я.” Відповів шопотом, щоб не побудили ся від голоснішої розмови й діти. Мені нічо не хибує лиш не можу спати.”

„Се не правда, бадіко”... заперечила жінка також шопотом. „Ви щось маєте на серцю — і лиш не хочете сказати.”

„Як маю то моя журба — тобі до неї не мішати ся. Ти її не збереш з моєї душі — йди!”

„Може і зберу, бадіко. Чи довг затягли

який?" Питала стурбованим голосом — і приховзлась на колінах до нього близше.

„Довг" повторив він гірко і усміхнувся так само.

„Великий?" Допитувала вона, неначе потрохи врадувана, що дійшла до причини його смутку.

„Великий"... відповів стисненим голосом і відсунув її від себе. „Лиши мене. Йди спати, жінко!"

„Не піду бадіко!" відповіла вона присуваючи ся знов близше і обняла мов благаючи оба його коліна. Той оден рух мов з рівноваги його вивів. Він трунув жінку від себе і просичав люто:

„Геть, спати кажу! ще і ти будеш мое серце гризти? Дай спокій кажу. Геть від мене! хиба під землю вже сховаю ся!"...

Жінка не кивалась з місця.

„Не піду, кажу"... відповіла. „Аж тепер не піду. Ви маєте гризоту, великий довг. Годину смерти своєї ніхто не може знати. Не дай Боже згинете — мене з дітьми Жиди з хати виженуть. Скажіть бадіко як і що; яж Вам жінка щира, вірна. Коли Вас не слухала, здраджувала?" I висказавши послідне слово, почала тихцем плакати.

„Не плач жінко, йди спати, то може колись і скажу"... Обізвав ся мужик потрохи тронутий жінчиною добротою.

„Не піду, доки не скажете, бадіко." Обізвала ся вона все ще пошльохуючи. „Не піду, не кивну ся з місця, абим знала, що до раня буду

тут сидіти".

Убійник тими словами мов до розпнути доведений зарив в патлате волосє своє і зітхнувши тяжко - схилився низько над жінкою на землі і сказав здавленим, гірким а заразом з неописаною погідливим голосом: „Кобись не мала проклятого жіночого язика, то можеб і сказав тобі, що мене підідає, що мене живцем у землю з потайної гризоти кладе, ночами сон відбирає."

„Не скажу -- не писну — побий мене Боже!" закляла ся жінка, і схиливши ся митю до долу діткнула ся чолом до землі, і поцілуvalа чоловічі ноги. „Не скажу -- скорше занімію"...

„Памятай, що кажеш" ... шепче він знов. Коли зрадиш ся проти кого... мене смерть чскає."

„Господи!" Зойкнула з переляку жінка, і підняла руки в гору. „Нехай висушить мені язик, нехай осліпнуть очі коли слово скажу — лиш скажіть що є."

Убійник через хвилину неначе боров ся, неначе рішав ся а врешті обізвав ся.

„Коли вже так — то ходім на двір! Тут могли б почути діти — і всім нам — конець."

..... Безшестно мов кітка підняла ся жінка на ноги, і так само безшестно вийшли обое з хати.

Вийшли і стали.

На дворі ніч ясна і пищна.

Небо ніби купає ся в просвітленій сріблістим сяєвом місяця імлі — а сам місяць стоїть на небі — жевріє.

Навкруги тишина...

Перед хатою недалеко біла, сільська дорога, за дорогою гора, покрита лісом, а над всім тим конула небосхилу — засіяна зорями. Вони дрожать.

Він оглядає ся неспокійно „щоб, не дай Бог, хто не почувъ” прошептав боязко, і приступив близше до неї.

„Не бой ся. Все побите сном”.

„Я бою ся” щечче він знов, і витріцав ся зов божевільними очима через хвилю на місяць.

„Не бійте ся” повторює вона сильнішим голосом, а сама починає чогось дрожати мов в пропасниці.

„Місяць!.. бовтиув він і повертає до неї
лице... в тій хвилі біле, мов полотно.

Він оден, бадіко, бачить і чує нас. Він оден.
Ходіть і кажіть..."

„Він мамцю...” відповідає мужик... і подався за жінкою мов паній.

Сіли обое на приспупі під білою стіною саме проти місяця і він розказав:

Коли скінчів і вона з заложеними руками, притуливши їх тісно до уст, сиділа з очима витріщеними на місяць, мов скаменіла — він сказав:

„Він мені грозить, жінко. Скілько разів не виплине в повні на небо, не викличе череди звізд за собою — все мені грозить і я караюсь — несплю. Пропав я, жінко, як мене він видасть, пропав на віки — а зі мною і Ви”...

„Треба каяти ся, бадіко... Господу молити ся. За бідного погибшого поману давати, — о-

бізвала ся вона неначе не своїм вже давним голосом, мов збудила ся з страшного сну — то може і не видасть. Треба каятися. Ой!!" — і зитхнувши стоном мов взяла тягар над силу на свої плечі — встала з вільна і поволікла ся в хату.

Він за нею.

Йому лекше стало передавши їй свій гріх.
Вона добра жінка.

Добре, що сказав.

По тій сповіді він неначе віджив, і здавало ся неначе забув що перетерпів за місячні ночі, що відбирали йому сон. Набравши ся остаточно через сон назад давної сили, він взявся з давною охотою до праці. Між іншим почав частіше як передше виїздити в гурті з другими сільськими людьми з кіньми на заробіток. Вивозив сіль з К., вивозив матеріал на будову, вапно і т. п.

Виїзжаючи от так, чи не що тижня вертвав іноді і підпитий. Так вело ся якийсь час. Зразу оправдував ся перед жінкою за свою п'яність коли вона кидала ся на нього, що проптрачує з поміж дітей гроші в корчмі — і мовчав. Пізнійше однак не покидаючи того, почав відворкувати на її викиди — а далі сперечати ся і грозити.

„За мої гроші!” — викрикував „за тяжку мою працю не вільно мені і порції горівки з людьми в купі напити ся? Ади моя курателя — ади! вчить свого чоловіка свіжого розуму — гай-гай!” і аж свиснув. „Май його для себе

доки не навчу тебе свого — пам'ятай!"
І нічо.

Знов минає час.

Однак знов не все з добром минає він.

Мужчина не покидав своєї привички, ба на-
віть змагає ся вона з часом у нього в силу.

Ледви що кілька ринських в місяць пере-
дає він з заробітку жінці. Решту мов в безодню
топить в корчмі між знайомими візниками і
іншими. Се чим раз більше і гірше гнівить і
болить жінку, що за дітей і чоловіка дала б і
душу свою.

Так часто густо, а далі і кілька раз тижне-
во.

„Мені треба до нього інакше взяти ся"...
порішає в себе одного разу, коли її майже роз-
пуха брала ся дивлячи ся на його марнотравс-
тво — коли лучило ся таке, що по пяному на-
віть і руку клав на неї та погружав вбити її.

„За працю і добро мое, за шире мое сер-
це!..." Жаліла ся сусідам, обтираючи слози.
„Але — най там!"

Коли вернув одного разу під
велике свято знов підпитий і вона переконала
ся, що з грошей в його мошонці і сліду не було,
она счинила такий крик, що він хоч який пя-
ний, отверезив ся та попавши за її гнів і вики-
ди в страшенну лютъ — побив її, переволік нею
чи не всю хату „щоб попамятала" хто госпо-
дар в хаті — і хто має слово. А на другий раз,
„то і не кажу: сама знай що буде!"

Вратована дітьми вона підвела ся.

Біла як сніг, з болю, лути і пониження заіскрила на нього очима і — як стояла вилетіла з хати.

Коли вернула.. не вернула сама.
З нею враз сусіди.

„Діти бачили”; говорила беззвучним голосом і спотнілими устами — вказуючи прітім і на чоловіка... „діти бачили. Всю хату вимів мною і моїм волосем. Всю хату. А руки ось.. чи не на все скалічив, зломив. Грозив мене ще і вбити, як вбив перед роками молодого сина старої попаді щоб забрати від нього золотий годинник.

Убивана людска дитина — як розказував сам, не мала нікого живого в округи, і покликала за свідка місяць; — але я, люде добрі... жінка його, беру собі за свідків Вас, — людей живих..."

.....
Не минуло чотирнайцять день, як одного ранку з'явилися в хаті мужика-убійника два жандарми. Закували в кайдани і повели з собою. Він признався до всього і не опирався.

Коли переступав в послідне поріг своєї хати, кинула ся жінка заголосивши за ним і волічучись на колінах вслід за ним, благала, кричала заєдно: „Возьміть мене з собою... я винувата як він. Возьміть най згину з ним!..."

Убійник станув.

Блідий як смерть прошиб її очима мов ногем і відповів:

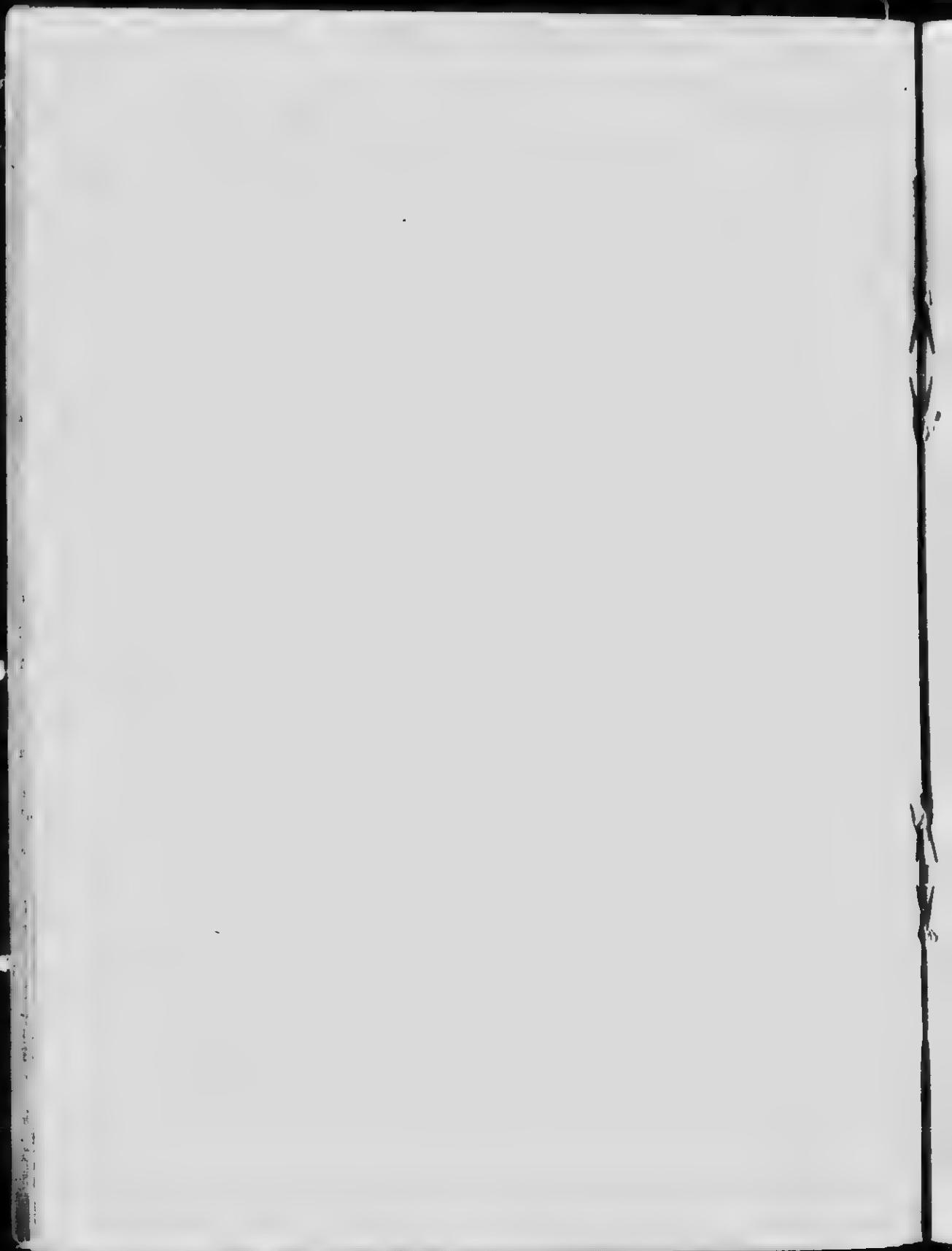
„За дітьми мені жаль — за тобою ні. Ти

гірша від мене." А до дітей, що висипалися плачуши за ним, обернувся і сказав:

„Моліться за мене. Моліться ясними, білимі ночами, як місяць в повній стані. Ви моліться. Може се через Вас Господь простить мені. Ніхто не бачив — не чув моого гріху. Він оден його через місяць заздрів. Моліться, він почує — бо до Вас я більше не верну. Місяць розлучив нас."

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА.

ВЕСНЯНІ ПТАХИ.

— Ідуть!... Он з гори спускають ся...

По білому снігу, не швидко спускають ся вони майоріючи червоними башликами... Наче річка крові пливе у село. Ще кілька хвилин і кріаві хвилі залиютъ його... І нічого не можна зробити...

— Багато наших забрали, але обійшло ся без кріавих подій.

Я не можу спати... Узка мов щілина камера, під самою стелею загратоване вікно, на столі блимає маленька лямпа. Тиша. Така тиша мов би мене живою замурували в домовині. Та воно, властиво, так і е. Може статись, що занедуває мама, або тато, що я робитиму тоді? Головою буду битись о ці камяні стіни?! Було-б так раціонально як те, коли-б я просила, щоб мене пустили провідати хворого...

Хотіла-б я знати, що робить ся там, у нас... Може ці останні події так нажахали народ, що він вже й годі?... Я навіть думати боюсь...

Якийсь гуркіт і гомін. Мабуть когось нового ведуть. Якась бідна душа переживає саме тяжкі хвилини—у перше входить у тюрму.

Ні, це за мною. Повезуть на північ.

Ніч. Холодна зимова ніч. Не зоряна, не місячна, вся з двох барв: чорної і білої.

Навкруг саней, на яких мене везуть, басують коні конвою, зачіпають мордами мене по голові і спинають ся на дibi наче от-от готові розбити сани та затоптати мене.

Везучи на вокзал мене провезуть поуз наш двір... Ніхто там не знатиме що я буду так близько... Може почують стугіт копит, може глянути у вікно і в півтемряві побачать цей чорний поїзд. Їм буде тяжко і страшно що поуз їх двір повезли когось на страждання... І не знати муть що то мене. Вони будуть думати про те як швидко визволити мене, до кого їхати хлопотатись, коли їхати на побаченіє зо мною. А мене вже в тюрмі не буде, на кілька хвилин буду так близенько біля їх і потім потяг повезе мене кудесь туди далеко на північ... Але краще що вони не знати муть кого повезуть поуз їх...

Я цілком спокійна, хоч хвилинами здається, що ця дорога веде мене до смерти. Чи буде вона від того, що мене поволі замучать, чи від того, що я своєю волею вкорочу своє життя— все одно. Але це єдина моя втіха, що від страждання можна визволити ся смертию...

Мені себе не шкода, але не можу думати здаєсь що можу збожеволіти, коли згадаю про нашу справу... Не вже вона загинула?...

Не можу думати!..

От і наше село. Мене везуть поміж чорними тинами і білимі хатами з чорними невидючими вікнами. Вже пізно, ніде не съвітить ся.

Село мовчить мов закляте, мов залякане на вічні віки... мов зрадливе.. Хоч би хто як небудь дав знати....

Самота, самота! Чорне і біле наоколо і все засноване сивим новітрем. Тиша. Лиш владно стугонять копитами коні. Здається, могли б розбудити село, але тиша, мовчанє, ні руху...

От уже й міст. Ще владніше коні бути копитами. У низу між чорними мертвими вербами біліє скута морозом річка. Так міцно скута, така непорушна як каміння і здається, що до неї ніколи весна не прийде.

Що се?

Нереможно, мов віцуючи щось пайкраще, десь над річкою розлягається крик весняної птахи. З села їй други відгукнулися... ще... Тай замовкли... Знов тиша. Живая тиша!

До скutoї морозом річки прийде весна, ці весняні птахи віцують її!

Тепер я знаю, що думають у цих мовчазних хатах. Це-ж ті, що там займали чи в тяжкому сні, чи тужливому безсонні, поставили вартових дозирати за ворогом, зи тим, що він діє... Я з цього вгадую богато і тепер знаю все... Став так легко, так спокійно, мов би у житю буде лише тяжкий час і аби його перебути, а там усе піде добре, краще ніж було.

Знов чорні типи й білі хати з чорними, але вже здається ся видющими вікнами. Та не забаром їх проминаємо і наближаємо ся до гаю з похиленим таємним деревом. Несподівано відтіль виривається ся щільний хор иташиних голосів наче зустрі

ваючи мене й проводючи в невільну дорогу, у цю зимову холодну ніч, наче голоси найрідніших, найдоросших...

Запевне, що та варта не знає, що іду іменно я, але бачить, що везуть когось з їхніх. Досить їм побачити людину в такому околі конвою, що би назвати її своєю, і щоб її наче сяєво обвили їхні симпатії, довіре і жаль.

Та який же ми дорогий скарб маємо! Чи починаючи нашу роботу ми хоч у сні насымілювались мріяти про таке велике щастє, про таке довіре і поважанє народу? Ми думали, що як і наші батьки будемо довгі, довгі роки робити без надії побачити хоч які небудь примітні результати. А вийшло он що! Тепер нехай мене везуть хоч і на край світа, хоч і на смерть! Я знаю, що моя праця не пропала.

— За думками і не примітила, що он і наші хати... Якже принадно сіяють вікна. Як би мене там радісно зустріли, коли-б я увійшла туди. Коли-б оці чорні верхівні зникли як примара страшного сну і коні повернувшись до воріт, стали. Візниця відчинив би ворота і через мить мене-б коні привезли до ганку, а ще через мить, я була-б у хатах. Та навіть ступати на поміст своєї хати була-б втіха! Яке-б щастє було бачити здивовані, радісні облича, як би гарно було опинити ся у своїх хатах ясно освітлених та теплих... Як би мені було гарно серед рідних.

Годі!

Сани все далі й далі... Я повертаю голову назад і дивлю ся на ясні, мов зірки, вікна. Вони все віддаляють ся.... От уже верхівні заступили

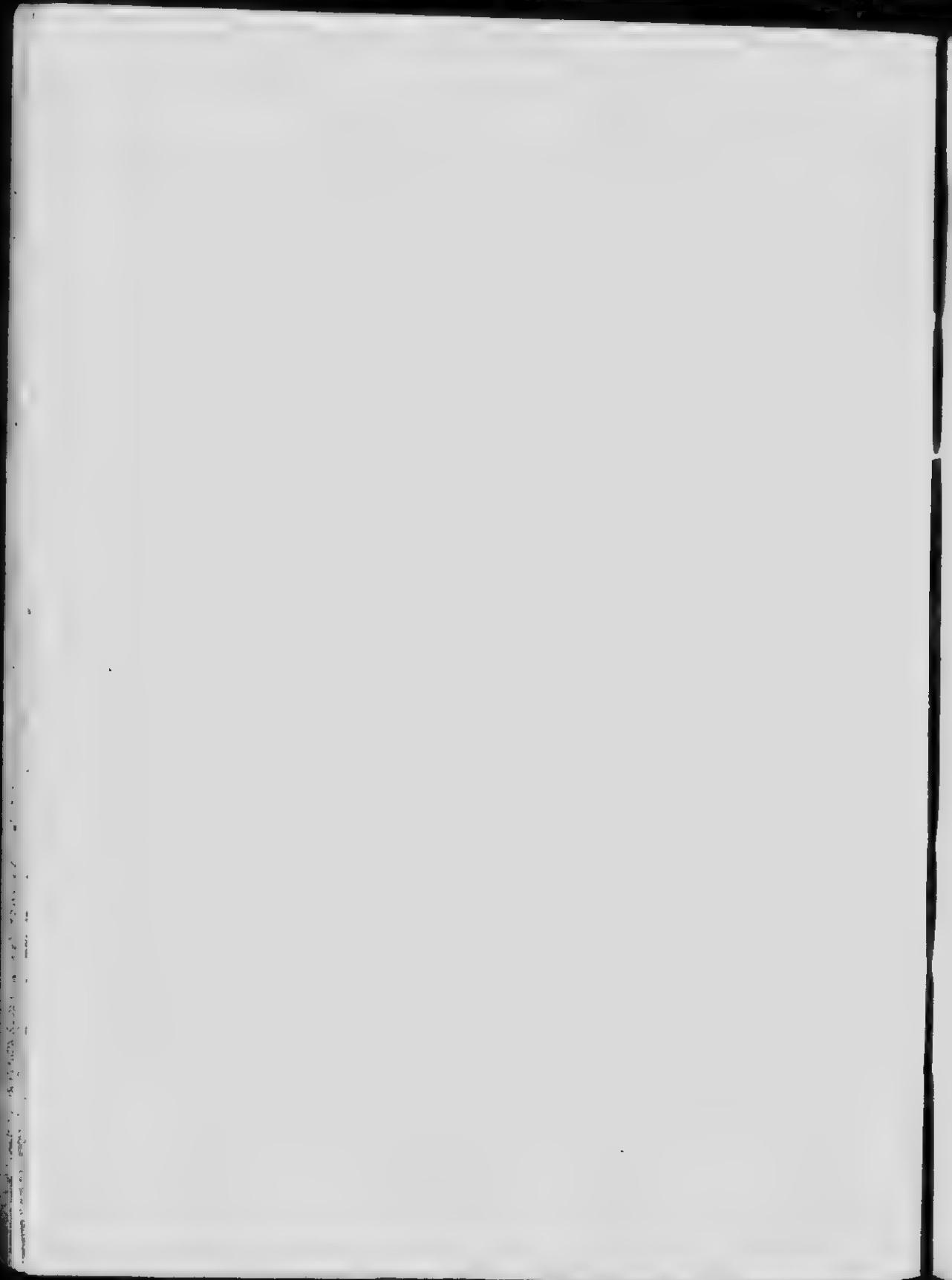
їх. Не видно. Я одна серед одноманітного сірого повітря та білого снігу, одна з ціми чорними примарами на скажених конях, одна у їх повній владі. І ніщо на світі не може мене визволити.....

Ну, дарма!

Мені пригадують ся голоси весняних птахів і я починаю міркувати: раз є весняні птахи, буде й весна!...

Надія Кибалчич.

ТИ ПРИЙШОВ.

(Психологічний нарис.)

Я тужила за тобою і шукала тебе. Шукала між народом густим і низьким, але находила там лише звук твого імені, бо ти не брат товпи а великий і високий надчоловік, тому тебе між людьми не находила я...

А блукаючи між ними питала усіх за тобою. Вони радо кидали у моє лицезріння твої хиби і відходили. Ті хиби подобалися мені, бо ти був у них навіть великий, більший чим другі...

У весні-маю бажала я тебе. Зітхала у день і снила у ночі, кождої хвилини линула до тебе тоді, коли ціла природа грава пісню життя-надії, коли я сподівалася жити. Твій дух ставав часто передо мною, манив мене усміхом, загадочним виглядом: прийду або не прийду. Ти всміхався, але не приходив ніколи...

Одної днини між твоїм а моїм духом стала тінь молодої дівчини. Тінь була гарна і притягувала і ти цілий скривався поза нею. Від цього часуявлявся ти мені все з сьою тінею, що ставала перед тобою...

Тепер я знала, що ти не прийдеш, не можеш прийти до мене. Я почала виглядати, а почала терпіти. Терпіла за себе і за тебе, бо ти терпів — надармо.

Надійшла осінь. Посумніла природа в ожи-

даню смерти, посумніла й моя душа, хоч вже не ждала... Бо смерть навіть байдужною стала для мене. Тоді прийшов ти... Я здивована і плянула у твоїй вічі. Відбивалась у них немов у зеркалі ся тінь, що тепер аж у душі скитається. Вона сиділа там вигідно, сміялась з мене і -- з тебе! Ти прийшов і став говорити. Так слова ті не доходили вже до моєго серця. Вони здавалися мені скреготом нігтя по шибі і я не слухала їх. За скреготом тим волік ся сміх гарної тіни...

Ти казав: вона не була мені любовю, була розривкою. Я не думав про неї поважно, я забув ся. Покинув її молодую і прийшов... Навіщо ти прийшов? У моїй душі нема вже тебе. Бо ті слова убили його у мені. Змерзли із зимна.

Чому ти так сказав? Чому не прийшов нікий і блідий, зломаний і нещасний, вірною любовю до краю прибитий. Чому?

Я би свою сумовиту голову взяла у білі руки, поклала на свої груди і ніжно втихомиряла. Я би заколисала твою душу піснею про золоту надію, я би покохала тебе як нещасливого. А так... Навіщо ти прийшов?

Володимира Вільшанецька.

Кнут Гамсун.

КАБЛУЧКА.

Я бачив колись у громаді молоду, закохану дівчину. Її глибокі сині очі сяли, і вона не могла сховати свого почуя.

Кого кохала вона?

Того молодого хлопця, там, біля вікна, сина хазяїна хати — хлопця в мундіру і з голосом лева. Ой, Боже, з яким коханем стежила вона очима за молодим хлопцем і як неспокійно сиділа вона на стільці!

Коли в ночі ми верталися до дому, я сказав, бо знав її дуже добре:

— Яка ясна, чудова ніч! Чи весело було тобі сьогодні? І попережаючи її бажання, я з пучки зняв свою каблучку, що заручив ся знею, і казав далі:

Поглянь-но, твоя каблучка стала дуже тесна для мене. Коли-б ти віддала її побільшити?

Вона протягla руку й прошепотіла:

— Дай мені мою каблучку, я віддам її побільшити.

І я віддав каблучку.

Через місяць я знову зустрів її. Я хотів спитати про каблучку, але чомусь не спитав.

— Сеж не до спіху, — подумав я, — дам їй ще трохи часу. Але вона кинула погляд на вулицю й промовила:

— Так, правда... Твоя каблучка.... у мене трапилось з нею нещастя: я кудись її засунула

чи, вірнійше згубила її.

— І вона ждала на мою відповідь.

— Ти гніваєш ся на мене за се? — спитала вона мене тривожно.

— Ні, відповів я.

Ой, Боже, з яким легким серцем покинула вона мене, коли побачила, що я не гніваю ся за се.

Потім минув цілий рік.

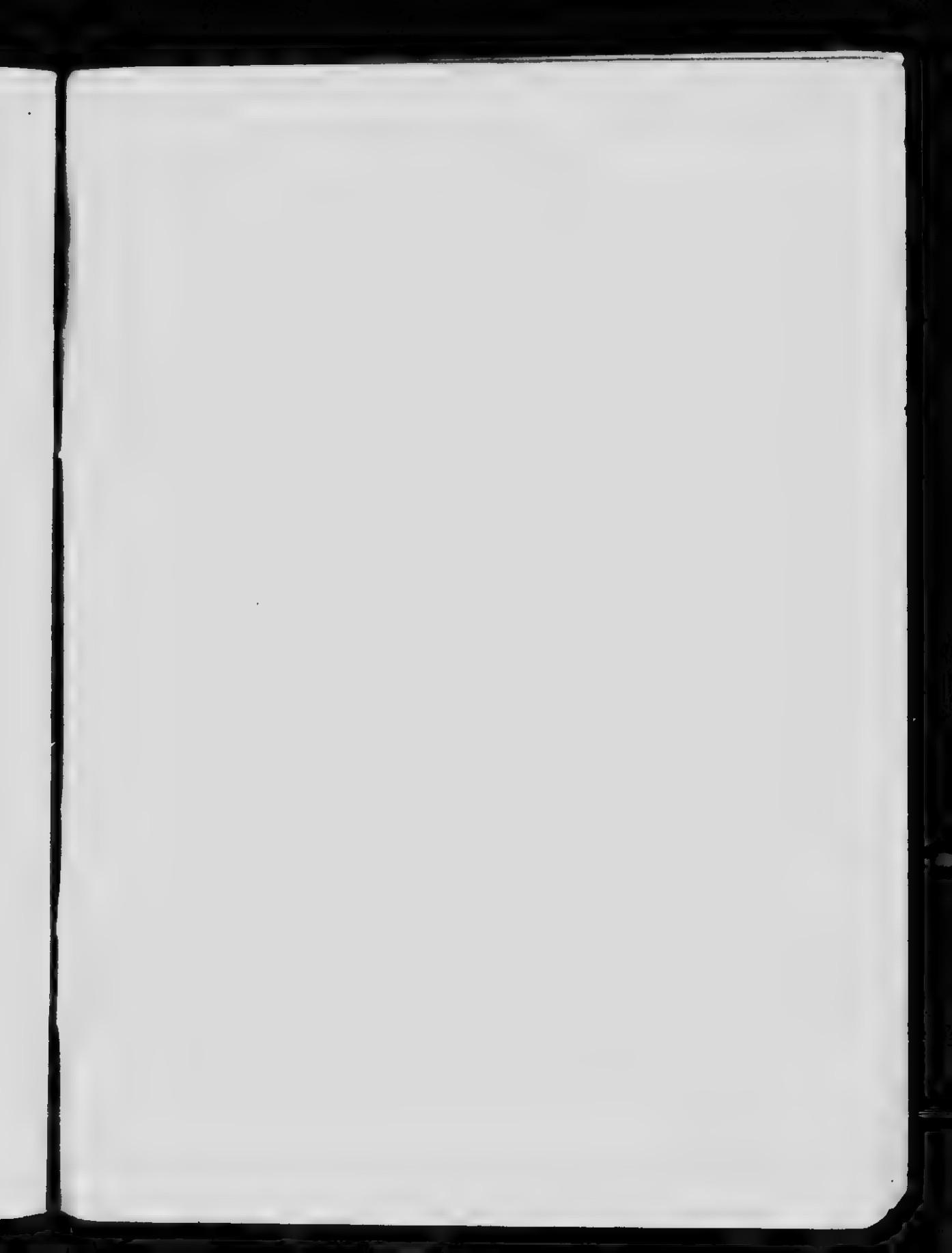
Я знов вернув ся в ті-ж самі місця і раз у вечері пішов по знайомій, дуже мені знайомій дорозі. І от вона йде мені на зустріч, і очі у неї в троє синіші і в троє більше сяють. Але рот її став такий великий, такий блідий.

— Ось твоя каблучка, — сказала вона, твоя каблучка, що заручив ся зо мною! Я знову знайшла її, мій любий, коханий, я звеліла її побільшити, тепер вона вже не буде давити тебе. Я глянув на покинуту жінку, на її великий блідий рот. Я подивився на каблучку.

— Е, — сказав з глибоким поклоном, тепер вона занадто широка для мене.

Переклав: Грицько Промінь.

ОБРАЗКИ З ВІЙНИ.

Хата.

Перейшли Турки. Стойть самітна самотою, над високим руслом ріки, окружена голими скелями і ожиняком, хата з позачинюваними вікнами. Боязка визирає. Сонце запада за старим замчищем, що гадюкою сторчить на хребті гори... „І сходить ніч повна хмар і опирів.

Ціле жите навкруги завмерло. Старий явір, поєний невольничую кровію молодців, стойть як велит коло самітної хати. Неспокійно витягає свої довгі рамена і наче любяча мати старає ся її обняти в свою тінь.

Перейшли Турки... Усі страховища знищення снували ся між ними. Старий явір, який далеко бачить, голосить страшні, а пахучі вітри здернують йому віддих і ховають ся наполохані між галузє дерев.

А самітна хата стойть мовчки у тіни. Лише на великій криші сидить, затаївши ся, кітка спокійна, непорушна, викована дивною любовю до хати. Байдуже про людий, сидить вона, біліє над розлукою, повна уподобаня сидить на покинутій оселі, наче домове божество.

А під хатою, під зачиненими дверми голосьть жалібно домашний пес, піднявши голову до неба, спустивши уши на довгу витягнену шию, а його великі очі наповнюють ся болем над розлукою його з жителями тої хати.

Поле навкруги, наче море тіни без філь,
воздух тяжкий — усе погружене в тяжкім смутку. А з чорних хмар на небі капають рясні слізни.

III

ДЕЗЕРТИР.

В карловатих корчах на скелях, розжарений спекою сонця, лежить він понуривши лице в долину. Безконечна дорога, утомила його в половині шляху. Обдертий, босий, без оружя, без шапки.

І він спить тепер на спеці. Має сон. Його сон, дивний, незвичайний сон, малює ся в його утомленім тілі. Він тут лежить, похиливши лице в долину, незначно витягнув праву ногу і підняв голову. Його ліве рамя випрямлене неначе би держав дуло своєї рушниці. Праве відкинене на бік неначе би сягав по меч... А сон його не є смертельним сном боязливих.

Саме тепер був він коло довбуша. Боре ся завзято в першім ряді. Коло него і за ним навкруги бренять кулі. Його товариші падають мертві коло него, інші втікають з переляком з поля борби. Він сам стоїть відважно на полі борби, остав ся послідним, вистрілив останній набій і очікує славної смерти...

Між тернем на скелях, розпечених промінями сонця, лежить повалений кулею дезертир. Але на слабім, хорім тілі, яке мучила смертельна трівога, на обезславленім тілі малює ся геройський сон про хоробрість і честь...

III.

ПОХОРОН БОРЦЯ.

Монотонна рівнина. Пограничні камені піль підносять ся немов легкі тіни. Ніякої виразнійшої точки, ніякого знаку розпізнання. Чи се Белестіно? — Хто може се сказати?

Ціла далечінь потонула в мраці; простір спочиває утомлений бурею і війною. Нічого не можна у нім пізнати; нічого не остало при життю. Всьо, що тут стояло, чи дерево, чи камінє всьо похилило ся до землі, знеможене сном.

Безконечна, глубока мовчанка, як далеко засягне око, мовчанка війни і смерти панує над далекою рівниною.

Але над селом землі, понад мовчанкою рівнини порушає ся зовсім поволи чорний похід, дивна процесія. Переразлива музика подібна до сумного хору, прорізує легку, прозорчу одіж мраки, лунає по безконечнім полі і завмирає на небі.

З гори, зза хмар злітають нараз, привалені звуком труб, кличем смерти постаті з іншого світа — ворони, які жадні кровавого жиру.

А далеко у просторі стоять рядом непорушно і велично горді кедри, подібні до жовнірів, які стоять на варті перед переходячим вождом, на широкім полі смерти стоять і дивлять ся в простори.

IV.

СЛЕЗИ МАТЕРИ.

Дощ паде і паде безпереривно. На вузкій

вулиці, обсаджений високими кедрами, вітер сумно розліває одежі. Священики в білих одягах окружують цвітами прибрані мари. А звуку вулицю виповняє чорна хмара отворених парасолів. А дощ паде, паде безпереривно.

Сумний похід який посугає ся вузкою вулицею, обсадженою високими кедрами, прибраний в святочні одежі. Офіцери поблизу золотими одностроїми а дівчата білим шовком. Кождий молодець пристроєний, як молодий жених. Тепер несуть сумні мощі.

Померший в однострою з золотими вилогами і золотими гузиками. Але гузики і вилоги почорніли від стрільного пороху, а уніформа подіравили кулі.

За домовиною яку несуть поміж рядами високих дерев, ідуть засумовані приятелі і рідня, несуть вінці і поливають їх слезами. Супроводжають мертвого. Куля постигла його далеко від вітчини. Зложили його у домовину серед байдужої гутірки. Під парасолями іде товпа і гуторить про свої звичайні справи.

Про свої звичайні справи гуторить товпа. Попи поспішно ідуть вперед; вітер рівно-душно повіває хоругви. Лише якась старенька жінка, чужа для всіх біжить коло мар і мервить своє сиве волосє. Старенька оплакує свій власний смуток, свою одиноку дитину, яку постигла куля на чужині. А в товпі під парасолями загомоніли: „Хто знає! Се, імовірно буде мати, яка оплакує одиноку дитину!” Дощ паде без переривно, а на цвіти на марах падуть горячі слези матери.

V. КІНЬ.

Розтягнений лежить він на землі, на ниві. На широкім полі сиди знищена і пустки. Горде тіло непорушило лежить на траві; голова витягнена вперед, довгу шию вкриває буйна грива, очі широко отворені. Передна нога зігнена, копито застрягло в землю, неначе би кінь хотів порпати її, неначе би бідне звіря за дармо рвалося, щоби піднести ся і бігти звідсі. А побіч него лежить їзdecь убитий. На нім лежить порожнє сідло і полискує ся срібними прикрасами. Далеко навколо не чути відиху живої душі. Війна минула, пройшла; живі поуткали, мертвих похоронено. Сонце ховає ся за гори, а заходячі поспільні проміння блукають по гордім чолі коня і зливаються в золотий вінець на його гриві, в вінець слави.

VI.

На чорній софі не плаче уже бліда жінка в чорній одязі, жінка резервіста. Не має уже сліз. Буря прошуміла над чорною головоюкою молодої жінки, а з її великих очей потекли потоки слез. І ті великі чорні очі вдивились в якусь далеку, незнану ціль, за убогими рамами віконця. Там біліє далекий шлях, засаджений тополями. А шлях пустий. Ніхто не іде, ніхто не приходить. Під срібні тополі проводжали великі чорні очі милого в похід. А тепер ті очі вдивилися в далеку, незнану ціль. А шлях пустий. Мілій спочиває в поневоленій землі.

На чорній софі підняв ся маленький, білявий хлопчина, який висунув ся з її рук і встає на свої слабі-ніжки, простягаючи до неї маленькі рученята. Воно вхопило старий меч, який висів на стіні і сильно притиснуло до себе. Блудним вогником засвітили ся його сині оченята. Але великі чорні очі впили ся в самотну дорогу за убогим віконцем і не бачуть крові малого дитятки.

СОЛОМОНИ.

Сонце так припікає, що аж пригинає робітників до землі, а порохи не дають свободно дихнути. Помимо того лопати бренькотять і дрібне камінє розлітається по кутах величезних льор.

Він стоїть і вдивляється, як робітники вимахують справцю лопатами, вслухується в бренькіт і лускіт падаючих предметів, і неначе не зауважує того всого. Іного увага як управителя, як того, що зник виріваджувати всякі уліщшення звернена на одно.

Лопати в руках робітників видавалися йому за легкі. Він підійшов до наставника і відізвався таким голосом, як би зробив важне відкрите:

— Чи вже зауважили, що вони вимахують лопатами, як коло стола виделками?

— Так.

— Завтра роздати інші лопати, які прислию вам.

Слідчого дня робітники дістали лопати в двоє більші і від тоді вже не будо чути бренькоту, ні стуку, лише управитель інколи показався там, де колись роїлось від робітників і погнуривші в долину голову, буркотів сам до себе:

„А то вже годі тепер з тими робітниками що почати! Самі Соломони”...

РАНЕНІЙ ЛЕБЕДЬ.

Се було в Індії...

Одного весняного ранку над царським садом індійського царя Судотхані перелетіла громада білих лебедів. Они летіли в напрямі найближших на сьвіті гір — Гімаляїв, щоби десь там робити собі гнізда.

Гарні птиці накликали одні других піснями любови і вся біла громада несла ся до снігом покритих верхів.

Свояк царя Девадатта, натягнув лук і пустив стрілу, котра попала якраз просто під сильне крило лебедя, що летів напереді громади розпростерши широко білі крила в голубім просторі небес.

І лебідь упав. Яскучервоні краплі крові закрасили біле пірє в тім місці, де ударила злая стріла.

Побачив се наймолодший, але наліпший з царських синів, Сиддархта, остерожно взяв ранену птицю і легко положив її собі на коліна. Він сидів тоді загнувши навхрест ноги, як любив сидіти дуже часто і як є звичай в тих стіонах сидіти. Пестощами відогнав він страх нещасної птиці, поправив помяте пірє, успокоїв перестрашене серце і зачав гладити його по голові.

Ліва його рука держала лебедя, а правою витягнув він смертоносну сталь з рани і положив на ню сьвіжих листків і цілющого меду.

Не хотячи малий царевич уколов стрілою свою руку і се заставило його ще більше призадумати ся, що се таке біль. І він зі слезами на очах зачав пестити і жалувати ранену птицю.

До него підійшов слуга і сказав:

— Мій князь убив лебедя, який упав серед отсих рожевих корчів. Він казав мені попросити тебе, щоби ти прислав йому птицю. Чи пришлеш єї?

— Ні! — Вітповів Сиддархта. Колиби лебідь був мертвий, його треба би післати тому, хто його убив. Але лебідь живе. Мій брат убив не лебедя, а тільки ту божественну силу, що порушала його білим крилом.

Девадатта довідавшись про таку відповідь, сказав:

— Дика птиця, жива, чи мертвa, належить тому, хто на ню стріляв. Доки она літала попід облаки, она не належала до нікого. А коли она упала — она моя. Милий брате, віддай мені мою добичу.

Сиддархта ще більше притиснув лебедя до себе і найбільше поважно сказав:

— Ні! Я говорю — ні! Птиця належить до мене. Она перша з усіх сотворінь, які будуть моїми після права милосердя, права любви. З тих почувань, які ворушать тепер мною, я знаю, що буду вчити людей співчуття, я буду заступником усього сотворіння, яке не може себе заступити. Я буду старати ся охоронити від терпіння не тілько самих людей. Однакож коли ти князю не годиш ся зі мною, віддаймо наш спір

до рішення мудрів і зачекаймо на їх присуд.

Так і зроблено. Рада з наймудрійших царських дорадників розглядала і розсуджувала спір. Оден говорив таку думку, другий іншу, а вкінці підніс ся чужий якись нікому незвісний старець і сказав:

— Коли жите має вартість, то живе сотворінє повинно би належати до того, хто спас його жите, а не до того, хто старав ся убити його. Убійник губить і нищить жите, а милосердий піддержує його. Милосердному належить ся лебедь.

І всі признали, що сей присуд був справедливий.

ЧЕСНИЙ З МІЖ ЛЮДИЙ.

Коли всі вихваляли щедрого Хателя Таї і говорили йому, що він найчесніший між людьми, що нема на світі чоловіка більше благородного як він, той сказав:

— Ні, я не благородний зовсім. Коли я разу одного роздав своїм гостям сорок верблюдів, я побачив в полю одного бідака; він збирав там терен і чортополох, щоби купити собі за них хліба. І я сказав йому: — Чому, убогий чоловіче, ти так осути працюєш і не пійдеш до дому Хателя Таї, де кождий тепер дістає усяку поміч?

— Хто може сам собі заробити, — відповів бідак, — тому не потрібний дім Хателя Таї.

Той бідак був о много благородніший і чесніший від мене,

ВЕЗИР АБДУЛ.

В усіх часах люди гордили тим, хто прискаржував і доносив на другого, хочби і на ворога свого.

Був давно колись в перського царя розумний везир (міністер), що звався Абдул. Всі говорили про него, що він дуже розумний і чесний чоловік.

Іхав він раз чес з міста до царської палаці, а в місті тоді люди були дуже невдоволені і збіглися, щоби порадитись що йм робити.

Коли побачили везира, спинили його, зачали кричати, що убить його коли він не зробить того, що они хотуть, а оден чоловік злав пав везира за бороду і зачав сїпати.

Коли везира пустили і він прибув до царя, той вже знов про все. Цар хотів карати людий, але везир переконав царя, що они нічого такого не зробили, що заслутувало би на кару.

Другого ранку прийшов до везира крамар.

Везир запитав чого йому треба.

А крамар каже:

— Я прийшов сказати тобі, хто був той чоловік, що вчера зневажив тебе, а навіть посымів взяти тебе за бороду. Я його добре знаю, бо він мій сусід. Він звеся Нагім.

— От що, каже везир. Добре, що ти сказав. А який він сусід для тебе?

— Для мене він не добрий, тай не злий, Деколи і поможе,

— А для людий який він?

— І для людий такий же. Жиє згідливо.

— А з своїми домашнimi як жиє?

— Добре живе. Він працьовитий чоловік.

Домашні його дуже люблять.

— А ти певний, що то він мене зневажив.

— Я стояв недалеко і добре бачив. Він потім мені сам про те говорив. Казав, що коли ще раз попадеш ся йому в руки, то щось гіршого буде.

— А що він про мене говорив?

— Говорив, що ти несправедливий чоловік, людий кривдниш, не живеш по божому. Казав, що руки твої червоні від людської кривди...

Коли крамар пійшов, везир післав за Нагімом. Нагім догадав ся, що про него хтось доніс і прийшов ні живий, ні мертвий. Прийшовши упав до ніг і просив прощення.

Тоді везир підніс його і сказав:

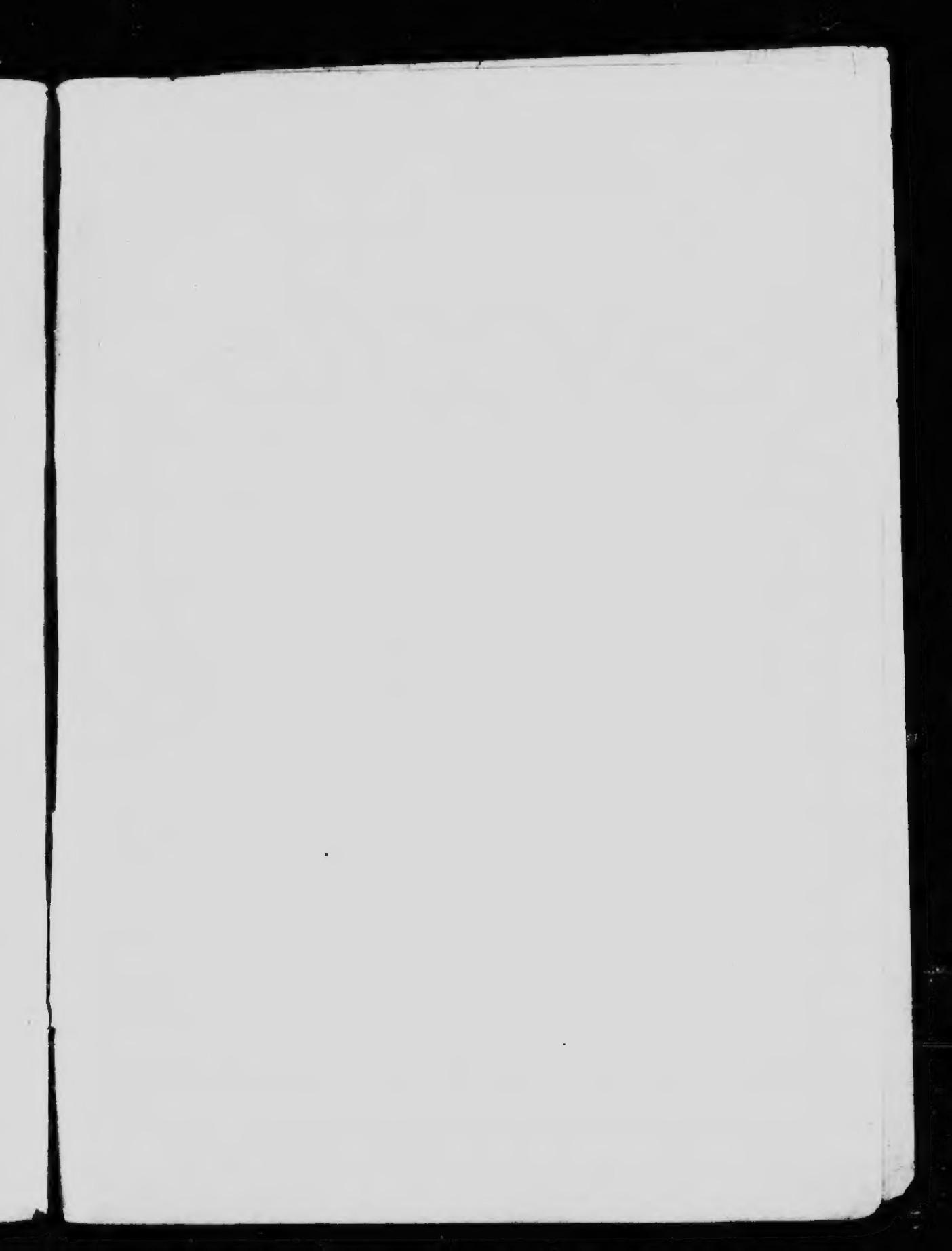
— Не того я тебе кликав... Я власне хотів тебе бачити, щоби тобі сказати, що ти маєш злого сусіда, крамара. Він прискаржував тебе передо мною, отже стережись його і не вірйому в нічім. Йди з Богом!

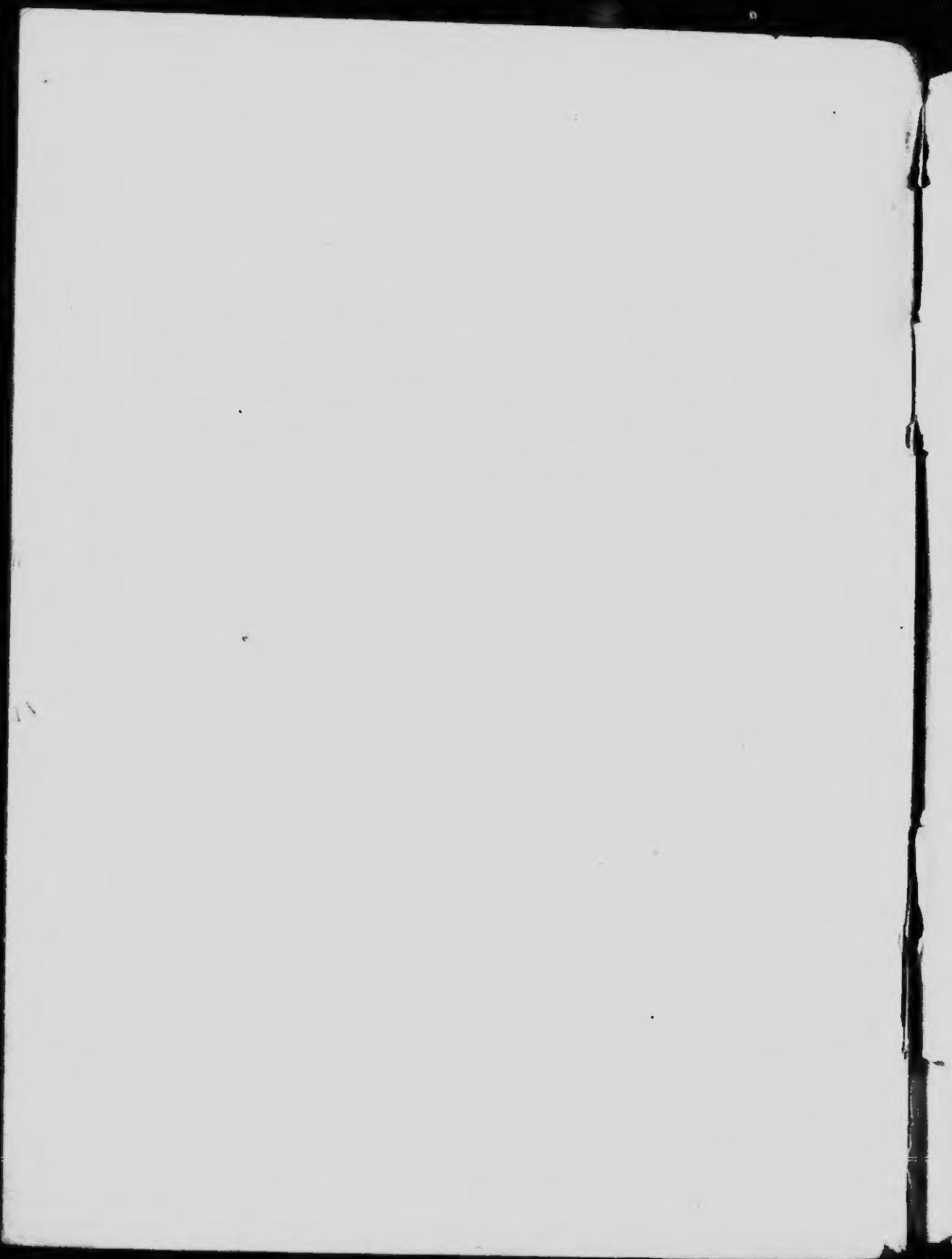

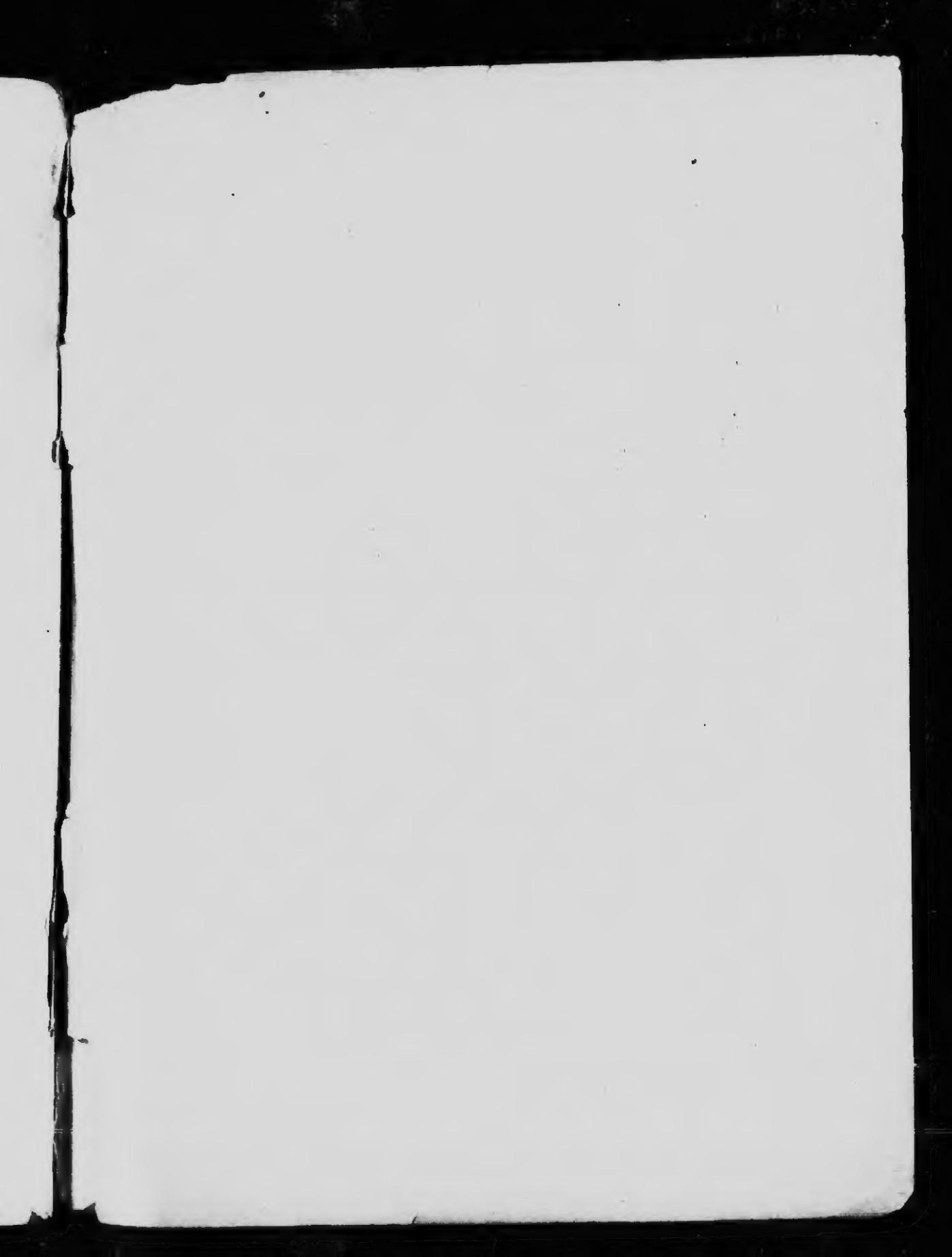
ЗМІСТ:

	Сторона
Місяць съвідок	3
Весняні птахи	39
Ти прийшов	45
Каблучка	47
Образки з війни	50
Соломони	56
Ранений лебедь	57
Чесний з між людей	59
Везир Абдул	60

N.L.C. - B.N.C.

3 3286 02711887 2

ЧИТАЙТЕ!

ЧИТАЙТЕ!

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС

найбільшу українську часопись в Канаді, яка виходить що тиждень на 16 ст.
Український Голос коштує на рік 2
доляри.

Український Голос подає найбільше
вістій з України, дописий з життя У-
країнців в Канаді і ріжних вістій з
цілого світа.

В Українському Голосі знайдете науко-
ві статі, розвідки, оповідання і
богато всячини.

Запренумерувавши собі Український
Голос, будете мали в нім найліпшого
приятеля, з яким ніколи не
розстанетесь.

Передплачуйте отже Український Го-
лос і заохочуйте других до передпла-
ти існі часописі. Нехай не буде ані
одної української хати в Канаді,
в котрій не знаходив би ся
Український Голос!

ПЕРЕДПЛАТУ ПОСИЛАЙТЕ НА
АДРЕСУ:

Ukrainian Voice

Box 3626,

Winnipeg, Man

В. У. Голосі дістанете всякі книжки—
жадайте каталога, який висилаємо
ДАРОМ.